

Hout en water

Eikenschors bevat veel tanine, een stof die gebruikt wordt voor het looien van leer. Om het gelooide leer te spoelen heb je ook veel schoon water nodig met een hoge zuurgraad. De eikenbossen en rivieren van de Ardennen waren erg geschikt voor deze industrietak. Vandaar dat vanaf het midden van de 17e eeuw er veel leerlooierijen in de Ardennen verschenen.

Ijzer werd van oudsher al in de Ardennen gewonnen. Traditionele ijzersmelterijen gebruiken houtskool in hun ovens. Eikenhout levert het beste houtskool. De spar is een boom die twee belangrijke (economische) kwaliteiten heeft, hij groeit snel en kaarsrecht. In de mijnbouw werd sparrenhout gebruikt om de ondergrondse gangen te stutten. Niet alleen omdat de stammen mooi recht waren maar ook omdat sparrenhout, vóórdat het breekt, eerst begint te kraken. Mijnwerkers werden zo gewaarschuwd als er instorting dreigden.

De ontwerpers van de route zijn er in geslaagd om de Escapardenne Eisleck Trail te laten voldoen aan de eisen die nodig waren om het predikaat 'Leading Quality Trail' te kunnen krijgen. Dit is het keurmerk dat door de 'Europese Federatie van Voettochten' wordt uitgegeven aan excellente tochten. Dit betekent dat de Escapardenne Eisleck Trail slechts voor 3% toegankelijk is voor auto's en voor ten minste 65% over (volledig) onverharde paden loopt. Verder voert de route de wandelaar op elk stuk van acht kilometer door minstens drie verschillende landschapstypes: hellingbossen, rivieroever, loof of naaldbossen, gras- of akkerland. Ook komt men onderweg verschillende erfgoedelementen tegen: kerken, kloosters, archeologische resten, stuwmeren of oorlogsmonumenten. Verder worden de begin- en eindpunten van elke dagwandeling ten minste twee keer per dag door openbaarvervoer aangedaan. En voor de verwerende wandelaar is er de mogelijkheid van bagagetransport langs de gehele route.

Geschied voor natuurliefhebbers en cultuursnuivers

DE AFDALING IS SMAL EN VANWEGE DE REGEN VAN GISTEREN GLIBBERIG. TUSSEN DE BOMEN DOOR SCHEMERT DE RIVIER WAAR WE NAAR AFDALEN. EENMAAL BENEDEN AANGEKOMEN BUIGT HET PAD WEER OMHOOG. IN DE BOCHT STAAT EEN INFORMATIEBORD. DAAROP WORDT HET VERHAAL VERTELD VAN DE VELE WATER-MOLENS DIE HIER IN HET STROOMGEBIED VAN DE OURTHE TUSSEN HOUFFALIZE EN LA ROCHE-EN-ARDENNE OOI STONDEN.

■ TEKST: JOOST VERMEULEN
FOTO'S: RÉNIE VAN DER PUTTE

Aan de andere kant van de rivier staan de enige overblijfselen van deze ooit zo bloeiende industrietak: twee witte, lage (bij)gebouwen. Ze doen nu dienst als opslag bij een camping. In de molen van Rensiwèz, die in 1954 als allerlaatste werd gesloten, werd net als in al die andere watermolens langs de rivier, voornamelijk eikenschors gemalen ten behoeve van de leerindustrie. De hoogtijdagen van deze industrietak lagen rond het einde van de 19de eeuw. Alleen al in het nabij gelegen Houffalize stonden in 1889 twaalf grote leerlooierijen.

Van de leer- en ook de ijzerindustrie, die voor hun productieprocessen afhankelijk waren van de bossen langs de Ourthe, mag

dan weinig meer zichtbaar zijn, deze hebben wel het beeld van dit deel van de Ardennen blijvend bepaald. De vraag naar eikenhout en schors nam zulke grote vormen aan dat de loofbossen, die sinds de vroege Middeleeuwen de rivierhellingen en de hoogvlaktes hadden bedekt, in rap tempo verdwenen. Rond 1840 was nog maar 10% van het oorspronkelijke loofwoud over. Delen van deze vrijgekomen gronden werden gecultiveerd, maar het grootste deel bleef braak liggen. In 1847 werd daarom de wet op de ontginning van braakliggende gronden aangenomen. Daarin werd bepaald dat een gekapt bosperceel in cultuur moest worden gebracht of moest worden herbebossed. Voor die herbebossing werd vanaf dat

moment massaal gekozen voor de spar. Die keuze was vooral ingegeven door de opkomende kolenindustrie. Vrijwel al het ontboste gebied werd er uiteindelijk mee beplant. Zo ondergingen de Ardennen in korte tijd twee

grote transformaties: loofwouden maakten eerst plaats voor landbouwgronden en braakliggende terreinen. En die maakten op hun beurt weer plaats voor eendeloze, uniforme productiebossen.

Maar dat is niet het einde van het verhaal. De prachtige wandeling tussen Houffalize en La Roche-en-Ardenne, onderdeel van de nieuwe Escapardenne Eisleck trail, maakt duidelijk dat dit deel van de Ardennen op de rand staat van een nieuwe omslag. Niet langer worden de bossen puur commercieel uitgebaat. Het nog resterende loofbos wordt sinds kort beschermd en grote delen van de bestaande sparrenbossen worden aan hun lot overgelaten of op een natuurlijke manier beheerd. Op strategische plekken worden de gekapte sparrenbomen vervangen door inheemse loofboomsoorten waardoor een veel gevarieerder beeld ontstaat.

Een belangrijk hulpmiddel bij het vergroten van de diversiteit zal in de komende jaren geleverd gaan worden door de inzet van

traditionele Ardense trekpaarden. Tot vlak voor de Tweede Wereldoorlog werd dit gedrongen, sterke, winterharde paardenras in de bosbouw nog volop gebruikt. Maar aan het einde van de vorige eeuw was het bijna uitgestorven. Op een boerderij vlak buiten Houffalize wordt het Ardense trekpaard nu opnieuw gefokt en twee jaar geleden zijn de eerste exemplaren weer in het bos aan het werk gegaan. 'Deze dieren zijn niet alleen een aanwinst voor de natuur maar ook voor de wandelaars. Want niet langer rijden nu de enorme tractoren elk najaar en winter de paden kapot', zegt Sebastian Est, één van de ontwikkelaars van de nieuwe wandelroute door de Ardennen.

Het Ardense trekpaard is trouwens niet de enige diersoort dat profiteert van de laatste veranderingen. Het nieuwe wandelpad voert de wandelaar soms pal lang glasheldere stroompjes waar je met enig geluk de zeldzame waterspreeuw kunt zien. En de dichte oeverbegroeiing wordt her en der on-

derbroken door half afgeknagde berkenstammetjes. Het duidelijke teken dat de bever zich hier definitief weer heeft gevestigd.

De Escapardenne Eisleck trail biedt trouwens, behalve natuurbeleving, ook de nodige cultuur. Zo zigzagt de route halverwege Nardin en La Roche tussen de bomen omhoog naar de 'site van Cheslé', een vesting uit de ijzertijd. Opgravingen op deze langgerekte heuveltop hebben niet alleen een zeer uitgebreid stelsel van verdedigingswerken aan het licht gebracht, maar ook de plattegrond van een groot aantal woningen. Een ander culturelelement vormt het oorlogsmonument bij Beromesnil. Het markeert de plek waar op 13 april 1944 een Amerikaans gevechtsvliegtuig neerstortte. In de etappeplaatsen Houffalize en La Roche-en-Ardenne wordt je voortdurend aan die oorlog herinnerd. Niet geheel onlogisch, want deze plaatsten zijn vrijwel geheel met de grond gelijk gemaakt tijdens het beruchte Ardennenoffensief van 1944.

Route informatie

ESCAPARDENNE EISLECK TRAIL, EEN LANGE-AFSTANDSPAD DOOR HET HART VAN DE ARDENNEN.

Deze geheel nieuwe route is 104 km lang en loopt tussen Kautenbach en La Roche-en-Ardenne, voor de ene helft over Luxemburgs en de andere helft over Belgisch grondgebied. Zij is opgedeeld in 5 etappes met lengtes tussen de 17 en 26 km. De route voert voor het grootste deel over onverharde paden en is in beide richtingen zeer goed gemarkeerd met een systeem van blauw/witte golfjes (soms pijltjes). Op strategische plekken langs de route staan fraai ontworpen infopanelen. Voor wie nog meer informatie over natuur en cultuur wil hebben is er de bij deze route behorende gids. Die is verkrijgbaar in drie talen (N, F en D). Jammer is het dat de Nederlandstalige versie gemaakt lijkt met behulp van een computergestuurd vertaalprogramma. Wie ook maar een beetje de Frans taal machtig is kan veel beter de Franse versie aanschaffen. De kaart bij het boek is erg goed. De wandelingen zijn 'stevig' vooral omdat er per dag nogal wat hoogtemeters moeten worden overwonnen. De paden zijn in het algemeen uitstekend begaanbaar. Wel zijn ze soms aan de smalle kant en de delen die pal langs het water lopen kunnen bij hoog water of na langdurige regenval drassig zijn. De tochten zijn minder geschikt als je met (te) kleine kinderen op pad gaat. Honden zijn op grote stukken van de route absoluut verboden. Waar dat niet het geval is moeten ze in ieder geval altijd zijn aangelijnd. De route is ontwikkeld en wordt bijgehouden door het Parc Naturel des deux Ourthes en door de Luxemburgse natuurvereniging Hëllef fir d'Natur.